

Hanna de freule. In het Vaderland, 2 en 6 februari 1873:

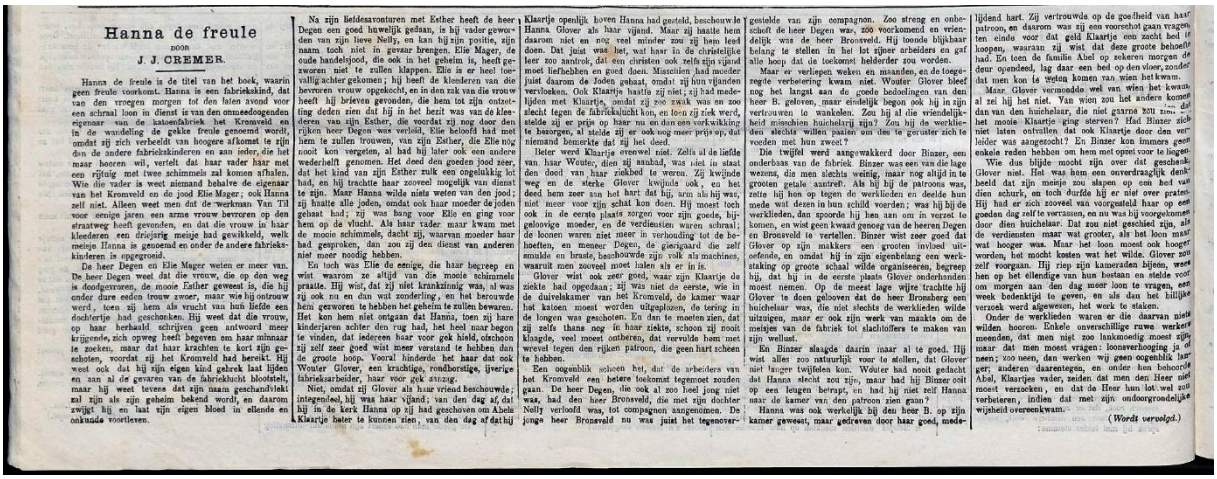

Hanna de freule

DOOR

J. J. CREMER.

Hanna de freule is de titel van het boek, waarin geen freule voorkomt. Hanna is een fabriekskind, dat van den vroegen morgen tot den laten avond voor een schraal loon in dienst is van den onmeedogenden eigenaar van de katoenfabriek het Kronveld en in de wandeling de gekke freule genoemd wordt, omdat zij zich verbeeldt van hoogere afkomst te zijn dan de andere fabriekskinderen en aan ieder, die het maar hooren wil, vertelt, dat haar vader haar met een rijtuig met twee schimmels zal komen afhalen. Wie die vader is weet niemand behalve de eigenaar van het Kronveld en de zoo goed Elie Mager; ook Hanna zelf niet. Alleen weet men dat de werkman Van Til voor eenige jaren een arme vrouw bevroren op den straatweg heeft gevonden, en dat die vrouw in haar bloederen een dreigarig meisje had gewikkeld, welk meisje Hanna is genoemd en onder de andere fabrieks-kinderen is opgegroeid.

De heer Degen en Elie Mager weten er meer van. De heer Degen weet dat die vrouw, die op den weg is doodgevroren, de mooie Esther geweest is, die bij onder dure eeden trouw zwoer, maar wie hij ontrouw werd, toen zij hem als vrucht van hun liefde een dochtertje had geschonken. Hij weet dat die vrouw, op haar herhaald schrijven geen antwoord meer krijgende, zich opweg heeft begeven om haar minnaar te zoeken, maar dat haar krachten te kort zijn geschoten, voordat zij het Kronveld had bereikt. Hij weet ook dat hij zijn eigen kind gebrek laat lijden en aan al de gevaren van de fabriekshuis blootstelt, maar hij weet tevens dat zijn naam geschandvlekt zal zijn als zijn geheim bekend wordt, en daarom zwijgt hij en laat zijn eigen bloed in ellende en onkunde voortleven.

Na zijn feitdesavonturen met Esther heeft de heer Degen een goed huwelijk gedaan, is hij vader geworden van zijn lieve Nelly, en kan hij zijn positie, zijn naam, toch niet in gevaar brengen. Elie Mager, de oude handelsjood, die ook in het geheim is, heeft gezworen niet te zullen klappen. Elie is er heel toevallig achter gekomen; hij heeft de kleederen van die bevroren vrouw opgekocht, en in den zak van die vrouw heeft hij brieven gevonden, die hem tot zijn ontzetting deden zien dat hij in het bezit was van de kleederen van zijn Esther, die voordat zij nog door den rijken heer Degen was verleid, Elie beloofd had met hem te zullen trouwen, van zijn Esther, die Elie nog nooit kon vergeten, al had hij later ook een andere wederhelft genomen. Het deed den goeden jood zeer, dat het kind van zijn Esther zulk een ongelukkig lot had, en hij trachtte haar zooveel mogelijk van dienst te zijn. Maar Hanna wilde niets weten van den jood; zij hatte alle joden, omdat ook haar moeder de joden gehaat had; zij was bang voor Elie en ging voor hem op de vlucht. Als haar vader maar kwam met de mooie schimmels, dacht zij, waarvan moeder haar had gesproken, dan zou zij den dienst van anderen niet meer noodig hebben.

En toch was Elie de eenige, die haar begreep en wist waarom ze altijd van die mooie schimmels praatte. Hij wist, dat zij niet krankzinnig was, al was zij ook nu en dan wat zonderling, en het berouwde hem geworven te hebben het geheim te zullen bewaren. Het kon hem niet ontgaan dat Hanna, toen zij hare kinderjaren achter den rug had, het heel naar begon te vinden, dat iedereen haar voor gek hield, otschoon zij zelf zeer goed wist meer verstand te hebben dan de groote hoop. Vooral hinderde het haar dat ook Wouter Glover, een krachtige, rondborstige, ijverige fabriekarbeider, haar voor gek aanzag.

Niet, omdat zij Glover als haar vriend beschouwde; integendeel, hij was haar vijand; van den dag af, dat hij in de kerk Hanna op zij had geschoven om Abels Klaartje beter te kunnen zien, van den dag af dathij Klaartje openlijk boven Hanna had gesteld, beschouwde Hanna Glover als haar vijand. Maar zij hastte hem daarom niet en nog veel minder zou zij hem leed doen. Dat juist was het, wat haar in de christelijke leer zoo aantrok, dat een christen ook zelfs zijn vijand moet liefhebben en goed doen. Misschien had moeder juist daarom de Joden gehaat, omdat zij hun vijanden vervloekten. Ook Klaartje hastte zij niet; zij had medelijden met Klaartje, omdat zij zoo zwak was en zoo slecht tegen de fabriekslucht kon, en toen zij ziek werd, stelde zij er prijs op haar nu en dan een verkwikking te besorgen, al stelde zij er ook nog meer prijs op, dat niemand bemerkte dat zij het deed.

Beter werd Klaartje evenwel niet. Zelfs al de liefde van haar Wouter, dien zij smachtend, was niet in staat den dood van haar ziekbed te weren. Zij kwijnde weg en de sterke Glover kwijnde ook, en het deed hem zeer aan het hart dat hij, arm als hij was, niet meer voor zijn schat kon doen. Hij moest toch ook in de eerste plaats zorgen voor zijn goede, bijgeloovige moeder, en de verdiensten waren schraal; de loonen waren niet meer in verhouding tot de behoeften, en meneer Degen, de gierigaard die zelf smulde en brasste, beschouwde zijn volk als machines, waaruit men zooveel moet halen als er in is.

Glover wist ook zeer goed, waar zijn Klaartje de ziekte had opgedaan; zij was niet de eerste, wie in de duivelskamer van het Kromveld, de kamer waar het katoen moest worden uitgeplozen, de tering in de longen was geschoten. En den te moeten zien, dat zij zelfs thans nog in haar ziekte, schoon zij nooit klaagde, veel moest ontberen, dat vervulde hem met wrevel tegen den rijken patroon, die geen hart scheen te hebben.

Een oogenblik scheen het, dat de arbeiders van het Kronveld een betere toekomst tegemoet zouden gaan. De heer Degen, die ook al zoo heel jong niet was, had den heer Bronsveld, die met zijn dochter Nelly verloofd was, tot compagnon aangenomen. De jonge heer Bronsveld nu was juist het tegenovergestelde van zijn compagnon. Zoo streng en onbeschoft de heer Degen was, zoo voorkomend en vriendelijk was de heer Bronsveld. Hij toonde blijkbaar belang te stellen in het lot zijner arbeiders en gaf alle hoop dat de toekomst helderder zou worden.

Maar er verliepen weken en maanden, en de toegezegde verbetering kwam niet. Wouter Glover bleef nog het langst aan de goede bedoelingen van den heer B. geloven, maar eindelijk begon ook hij in zijn vertrouwen te wankelen. Zou hij al die vriendelijkheid misschien huichelarij zijn? Zou hij de werklieden slechts willen paaien om des te geruster zich te voeden met hun zweet?

Die twijfel werd aangewakkerd door Binzer, een onderbaas van de fabriek. Binzer was een van die lage wezens, die men slechts weinig, maar nog altijd in te grooten getale aantreft. Als hij bij de patroons was, zeide hij hen op tegen de werklieden en deelde hun nede wat dezen in hun schild voerden; was hij bij de werklieden, dan spoorde hij hen aan om in verzet te komen, en wist geen kwaad genoeg van de heeren Degen en Bronsveld te vertellen. Binzer wist zeer goed dat Glover op zijn makkers een grooten invloed uitoefende, en omdat hij in zijn eigenbelang een werkstaking op groote schaal wilde organiseeren, begreep hij, dat hij in de eerste plaats Glover onderhanden moest nemen. Op de meest lage wijze trachtte hij Glover te doen geloven dat de heer Bronsberg een huichelaar was, die niet slechts de werklieden wilde uitzuigen, maar er ook zijn werk van maakte om de meisjes van de fabriek tot slachtoffers te maken van zijn wellust.

En Binzer slaagde daarin maar al te goed. Hij wist alles zoo natuurlijk voor te stellen, dat Glover niet langer twijfelen kon. Wouter had nooit gedacht dat Hanna slecht zou zijn, maar had hij Binzer ooit op een leugen betrapt, en had hij niet zelf Hanna naar de kamer van den patroon zien gaan?

Hanna was ook werkelijk bij den heer B. op zijn kamer geweest, maar gedreven door haar goed, medelijdend hart. Zij vertrouwde op de goedheid van haar patroon, en daarom was zij een voorschot gaan vragen ten einde voor dat geld Klaartje een zacht bed te koopen, waaraan zij wist dat deze groote behoefte had. En toen de familie Abel op zekeren morgen de deur opendeed, lag daar een bed op den vloer, zonder dat men kon te weten komen van wien het kwam.

Maar Glover vermoedde wel van wien het kwam, al zei hij het niet. Van wien zou het anders komen dan van den huichelaar, die niet gaarne zijn naam ... het mooie Klaartje ging sterven? Had Binzer zich niet laten ontvallen dat ook Klaartje door den verleider was aangezocht? En Binzer kon immers geen enkele reden hebben om hem met opzet voor te liegen.

Wie dus blijde mocht zijn over dat geschenk, Glover niet. Het was hem een onverdraaglijk denkbeeld dat zijn meisje zou slapen op een bed van dien schurk, en toch durfde hij er niet over praten. Hij had er zich zooveel van voorgesteld haar op een goeden dag zelf te verrassen, en nu was hij voorgekomen door den huichelaar. Dat zou niet geschied zijn, als de verdiensten maar wat grooter, als het loon maar wat hooger was. Maar het loon moest ook hooger worden, het mocht kosten wat het wilde. Glover zou zelf voorgaan. Hij riep zijn kameraden bijeen, weet hen op het ellendige van hun bestaan en stelde voor om morgen aan den dag meer loon te vragen, een week bedenktijd te geven, en als dan het billijke verzoek werd afgewezen, het werk te staken.

Onder de werklieden waren er die daarvan niets wilden hooren. Enkele onverschillige ruwe werkers meenden, dat men niet zoo lankmoedig moest zijn, maar dat men moest vragen: loonsverhooging ja of neen; zoo neen, dan werken wij geen oogenblik langer; anderen daarentegen, en onder hen behoorde Abel, Klaartjes vader, zeiden dat men den Heer niet moest verzoeken, en dat de Heer hun lot wel zou verbeteren, indien dat met zijn onderondervindelijke wijsheid overeenkwam.

(*Wordt vervolgd.*)

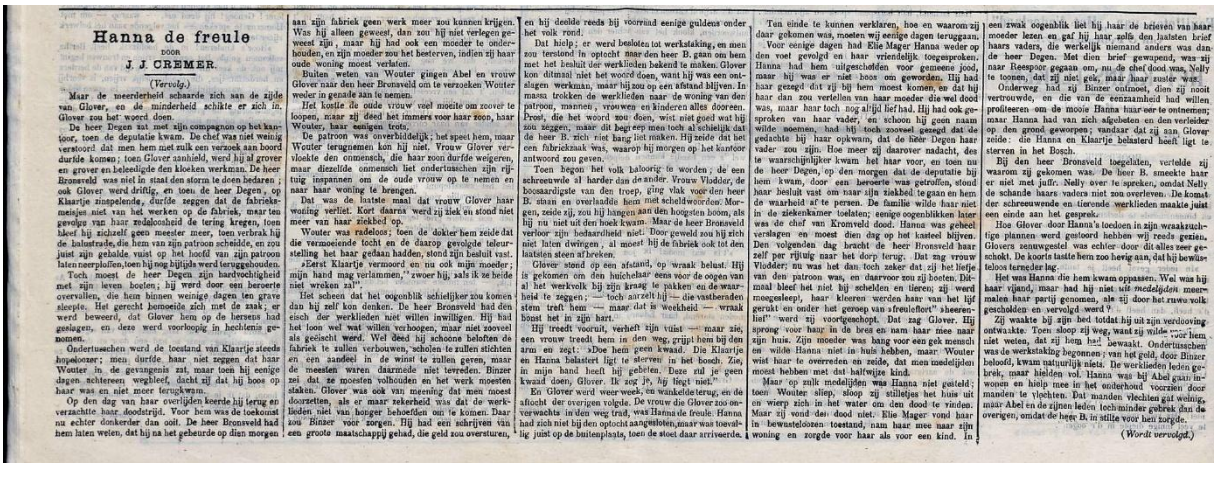

Hanna de freule

DOOR

J. J. CREMER.

(*Vervolg.*)

Maar de meerderheid schaarde zich aan de zijde van Glover, en de minderheid schikte er zich in. Glover zou het wagen.

De heer Degen zat met zijn compagnon op het kantoor, toen de deputatie kwam. De chef was niet weinig verstoord dat men hem met zulk een verzoek aan boord durfde komen; toen Glover aanhield, werd hij al grover en grover en beleedigde den kloeken werkman. De heer Bronsveld was niet in staat den storm te doen bedaren; ook Glover werd driftig, en toen de heer Degen, op Klaartje zinspelende, durfde zeggen dat de fabriekmeisjes niet van het werken op de fabriek, maar ten gevolge van haar zedeloosheid de tering kregen, toen bleef hij zichzelf geen meester meer, toen verbrak hij de laatste trede, die hem van zijn patroon scheidde, en zoo juist zijn gehalde vuist op het hoofd van zijn patroon laten neerploffen, toen hij nog bijtijds werd teruggehouden.

Toch moest de heer Degen zijn hardvochtigheid met zijn leven boeten; hij werd door een beroerte overvallen, die hem binnen weinige dagen ten grave sleepte. Het gerecht bemoeide zich met de zaak; er werd beweerd, dat Glover hem op de hersens had geslagen, en deze werd voorloopig in hechtenis genomen.

Ondertusschen werd de toestand van Klaartje steeds hopeloozer; men durfde haar niet zeggen dat haar Wouter in de gevangenis zat, maar toen hij eenige dagen achtereen wegbleef, dacht zij dat hij hoe op haar was en niet meer terugkwam.

Op den dag van haar overlijden keerde hij terug en verzachtte haar doodstrijd. Voor hem was de toekomst nu echter donkerder dan ooit. De heer Bronsveld had hem laten weten, dat hij na het geheurde op dien morgen aan zijn fabriek geen werk meer zou kunnen krijgen. Was hij alleen geweest, dan zou hij niet verlegen geweest zijn, maar hij had ook een moeder te onderhouden, en zijn moeder zou het besterven, indien zij haar oude woning moest verlaten.

Buiten weten van Wouter gingen Abel en vrouw Glover naar den heer Brunaveld om te verzoeken Wouter weder in genade aan te nemen.

Het kostte de oude vrouw veel moeite om zoover te loopen, maar zij deed het immers voor haar zoon, haar Wouter, haar eenigen trots.

De patroon was onverbiddelijk; het spoet hem, maar Wouter terugnemen kon hij niet. Vrouw Glover verviookte den ommensch, die haar zoon durfde weigeren, maar diezelfde ommensch liet ondertusschen zijn rijtuig inspannen om de oude vrouw op te nemen en naar haar woning te brengen.

Dat was de laatste maal dat vrouw Glover haar woning verliet. Kort daarna werd zij ziek en stond niet meer van haar ziekbed op.

Wouter was radeloos; toen de dokter hem zeide dat de vermoeiende tocht en de daarop gevolgde teleurstelling het haar gedaan hadden, stond zijn besluit vast.

»Eerst Klaartje vermoord en nu ook mijn moeder; mijn hand mag verlammen," zwoer hij, »als ik ze beide niet wreken zal!"

Het scheen dat het oogenblik schielijker zou komen dan hij zelf kon denken. De heer Bronsveld had den eisch der werklieden niet willen inwilligen. Hij had lieden wel wat willen verhoren, maar niet zooveel als geëischt werd. Wel deed hij schoone beloften de fabriek te zullen verbouwen, scholen te zullen stichten en een aandeel in de winst te zullen geven, maar de meesten waren daarmede niet tevreden. Binzer zei dat ze moesten volhouden en het werk moesten staken. Glover was ook van meening dat men moest doorzetten, als er maar zekerheid was dat de werklieden niet van honger behoefden om te komen. Daar zou Binzer voor zorgen. Hij had een schrijven van een groote maatschappij gehad, die geld zou oversturen, en hij deelde reeds bij voorrand eenige guldens onder het volk rond.

Dat hielp; er werd besloten tot werkstaking, en men zou terstond in optocht naar den heer B. gaan om hem met het besluit der werklieden bekend te maken. Glover kon ditmaal niet het woord doen, want hij was een der slagen werkman, maar hij zou op een afstand blijven. In massa trokken de werklieden naar de woning van den patroon, mannen, vrouwen en kinderen alles door een. Proef, die het woord zou doen, wist niet goed wat hij zou zeggen, maar dit begreep men toch al schielijk dat de heer B. zich niet bang liet maken. Hij zeide dat het een fabriekzaak was, waarop hij morgen op het kantoor antwoord zou geven.

Toen begon het volk kalooris te worden; de een schreeuwde al harder dan de ander. Vrouw Vladder, de bossaardigste van den troep, ging vlak voor den heer B. staan en overhandde hem met scheldwoorden. Morgen, zeide zij, zou hij hangen aan den hoogsten boom, als hij nu niet uit den hoek kwam. Maar de heer Bronveld verloor zijn bedaardheid niet. Door geweld zou hij zich niet laten dwingen, al moest hij de fabriek ook tot den laatsten steen af breken.

Glover stond op een afstand, op wraak belust. Hij is gekomen om den huichelaar een voor de oogen van al het werkvolk bij zijn kraag te pakken en de waarheid te zeggen; — toch aarzelt hij — die vastberaden stem treft hem — maar dat is weekheid — wraak bonst het in zijn hart.

Hij treedt vooruit, verheft zijn vuist — maar zie, een vrouw treedt hem in den weg, grijpt hem bij den arm en zegt: »Doe hem geen kwaad. Die Klaartje en Hanna belastert ligt te sterven in het bosch. Zie, in mijn hand heeft hij gebeten. Deze zul je geen kwaad doen, Glover. Ik zeg je, hij liegt niet."

En Glover werd weer week, en wankelde terug, en de aftocht der overigen volgde. De vrouw die Glover zoo onverwachts in den weg trad, was Hanna de freule. Hanna had zich niet bij den optocht aangesloten, maar was toevallig juist op de buitenplaats, toen de stoet daar arriveerde.

Ten einde te kunnen verklaren, hoe en waarom zij daar gekomen was, moeten wij eenige dagen teruggaan.

Voor eenige dagen had Elie Mager Hanna weder op den voet gevolgd en haar vriendelijk toegesproken. Hanna had hem uitgescholden voor gemeene jood, maar hij was er niet boos om geworden. Hij had haar gezegd dat zij bij hem moest komen, en dat hij haar dan zou vertellen van haar moeder die wel dood was, maar haar toch nog altijd lief had. Hij had ook gesproken van haar vader, en schoon hij geen naam wilde noemen, had hij toch zooveel gezegd dat de gedachte bij haar opkwam, dat de heer Degen haar vader zou zijn. Hoe meer zij daarover nadacht, des te waarschijnlijker kwam het haar voor, en toen nu de heer Degen, op den morgen dat de deputatie bij hem kwam, door een heroerte was getroffen, stond haar besluit vast om naar zijn ziekbed te gaan en hem de waarheid af te persen. De familie wilde haar niet in de ziekenkamer toelaten; eenige oogenblikken later was de chef van Kromveld dood. Hanna was geheel verslagen en moest dien dag op het kasteel blijven. Den volgenden dag bracht de heer Bronsveld haar zelf per rijtuig naar het dorp terug. Dat nog vrouw Vladder; nu was het dan toch zeker dat zij het liefje van den patroon was, en daarvoor zou zij boeten. Dit maal bleef het niet bij schelden en tieren; zij werd mangeslept, haar kleeren werden haar van het lijf gerukt en onder het geroep van »freuleflort" sheerenlief" werd zij voortgeschopt. Dat zag Glover. Hij sprong voor haar in de bres en nam haar mee naar zijn huis. Zijn moeder was bang voor een zoo zwak mensch en wilde Hanna niet in huis hebben, maar Wouter wist haar te overreden en zeide, dat men medelijden moest hebben met dat halfwijze kind.

Maar op zulk medelijden was Hanna niet gesteld; toen Wouter sliep, sloop zij stilletjes het huis uit en wierp zich in het water om den dood te vinden. Maar zij vond den dood niet. Elie Mager vond haar in bewusteloozen toestand, nam haar mee naar zijn woning en zorgde voor haar als voor een kind. In een zwak oogenblik liet hij haar de brieven van haar moeder lezen en gaf hij haar zelfs den laatsten brief haars vaders, die werkelijk niemand anders was dan de heer Degen. Met dien brief gewapend, was zij naar Reespoor gegaan om, nu de chef dood was, Nelly te toonen, dat zij niet gek, maar haar zuster was.

Onderweg had zij Binzer ontmoet, dien zij nooit vertrouwde, en die van de eenzaamheid had willen profiteeren om de mooie Hanna haar oor te ontnemen; maar Hanna had van zich afgeboten en den verleider op den grond geworpen; vandaar dat zij aan Glover zeide: die Hanna en Klaartje belasterd heeft ligt te sterven in het Bosch.

Bij den heer Bronsveld toegelaten, vertelde zij waarom zij gekomen was. De heer B. smeekte haar er niet met juffr. Nelly over te spreken, omdat Nelly de schande haars vaders niet zou overleven. De komst der schreeuwende en tierende werklieden maakte juist een einde aan het gesprek.

Hoe Glover door Hanna's toedoen in zijn waakzuchtige plannen werd gestoord hebben wij reeds gezien. Gloiers zenuwgestel was echter door dit alles zeer geschokt. De koorts tastte hem zoo hevig aan, dat hij bewusteloos ternederlag.

Het was Hanna die hem kwam oppassen. Wel was hij haar vijand, maar had hij niet uit *medelijden* meermalen haar partij genomen, als zij door het ruwe volk gescholden en vervolgd werd?

Zij waakte bij zijn bed totdat hij uit zijn verdooving ontwaakte. Toen sloop zij weg, want zij wilde voor hem niet weten, dat zij hem had bewaakt. Ondertusschen was de werkstaking begonnen; van het geld, door Binzer beloofd, kwam natuurlijk niets. De werklieden leden gebrek, maar hielden vol. Hanna was bij Abel gaan inwonen en hielp mee in het onderhoud voorzien door manden te vlechten. Dat manden vlechten gut weinig, maar Abel en de zijnen leden toch minder gebrek dan de overigen, omdat de heer B. in stille voor hen zorgde.

(*Wordt vervolgd.*)

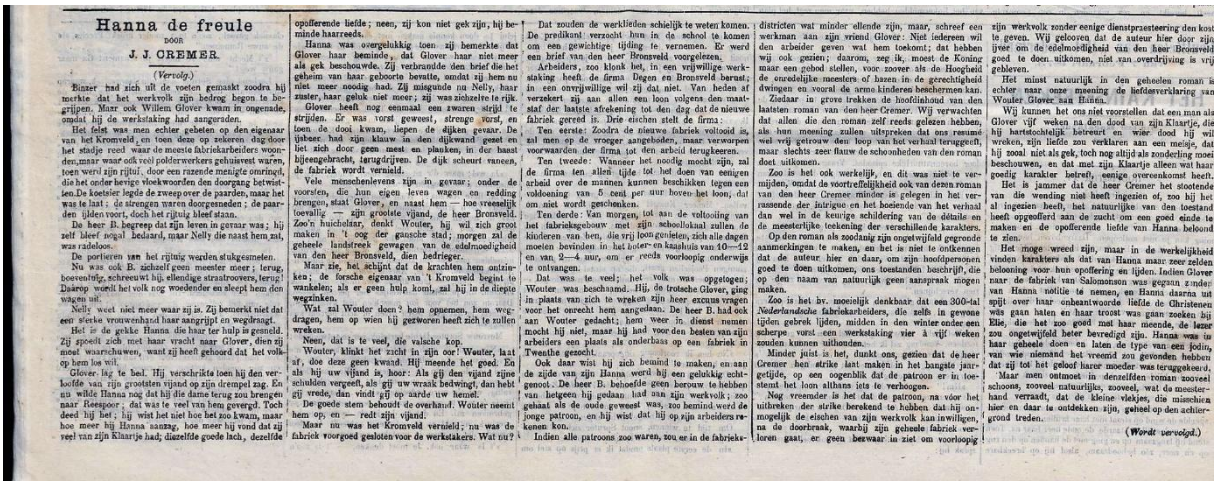

Hanna de freule

door

J. J. CREMER.

(Vervolg.)

Binnen had zich uit de voeten gemaakt zoodra hij merkte dat het werkvolk zijn bedrog begon te begrijpen. Maar ook Willem Glover kwam in ongenade, omdat hij de werkstaking had aangeraden.

Het feest was men echter gebeten op den eigenaar van het Kromveld, en toen deze op zekeren dag door het stadje reed waar de meeste fabriekarbeiders woonden, maar waar ook veel polderwerkers gehuisvest waren, toen werd zijn rijtuig, door een razende menigte omringd, die het onder hevige vloekwoorden den doorgang betwistten. De koetsier legde de zweep over de paarden, maar het was te laat; de strengen waren doorgesneden; de paarden ijlden voort, doch het rijtuig bleef staan.

De heer B. begreep dat zijn leven in gevaar was; hij zelf bleef zogal bedaard, maar Nelly die naast hem zat, was radeloos.

De portieren van het rijtuig werden stukgesmeten.

Nu was ook B. zichzelf geen meester meer; terug, boevenstuk, schreeuwt hij, ellendige straatrovers, terug! Daarop wordt het volk nog woedender en sleept hem den wagen uit.

Nelly weet niet meer waar zij is. Zij bemerkt niet dat een sterke vrouwenhand haar aangrijpt en wegdraagt.

Het is de gekke Hanna die haar ter hulp is gesneld. Zij spoedt zich met haar vracht naar Glover, dien zij moet waarschuwen, want zij heeft gehoord dat het volk op hem los wil.

Glover lag te bed. Hij verschrikte toen hij den verloofde van zijn grootsten vijand op zijn drempel zag. En nu wilde Hanna nog dat hij die dame terug zou brengen naar Reesjoor; dat was te veel van hem gevergd. Toch deed hij het; hij wist het niet hoe het zoo kwam, maar hoe meer hij Hanna aanzag, hoe meer hij vond dat zij veel van zijn Klaartje had; diezelfde goede lach, diezelfde opofferende liefde; neen, zij kon niet gek zijn, bij beminde haarreeds.

Hanna was overgelukkig toen zij bemerkte dat Glover haar beminde, dat Glover haar niet meer als gek beschouwde. Zij verbrandde den brief die het geheim van haar geboorte bevatte, omdat zij hem nu niet meer noodig had. Zij misgunde nu Nelly, haar zuster, haar geluk niet meer; zij was zichzelve te rijk.

Glover heeft nog eenmaal een zwaren strijd te strijden. Er was vorst geweest, strenge vorst, en toen de dooi kwam, liepen de dijken gevaar. De ijsbeer had zijn klauw in den dijkwand gezet en liet zich door geen mest en planken, in der haast bijeengebracht, terugdrijven. De dijk scheurt vaneen, de fabriek wordt vernield.

Vele menschenlevens zijn in gevaar; onder de voorsten, die hun eigen leven wagen om redding te brengen, staat Glover, en naast hem — hoe vreemdelijk toevallig — zijn grootste vijand, de heer Bronsveld. Zoo'n huichelaar, denkt Wouter, hij wil zich groot maken in 't oog der gansche stad; morgen zal de geheele landstreek gewagen van de edelmoedigheid van den heer Bronsveld, dien bedrieger.

Maar zie, het schijnt dat de krachten hem ontzinken; de forsche eigenaar van 't Kromveld begint te wankelen; als er geen hulp komt, zal hij in de diepte wegzinken.

Wat zal Wouter doen? hem opnemen, hem wegdragen, hem op wien hij getworven heeft zich te zullen wreken.

Neen, dat is te veel, die valsche kop.

Wouter, klinkt het zacht in zijn oor! Wouter, laat af, doe deze geen kwaad. Hij meende het goed. En als hij uw vijand is, hoor: Als gij den vijand zijne schulden vergeeft, als gij uw wraak bedwingt, dan hebt gij vrede, dan vindt gij op aarde uw hemel.

De goede stem behoudt de overhand. Wouter neemt hem op, en — redt zijn vijand.

Maar nu was het Kromveld vernield; nu was de fabriek voorgoed gesloten voor de werkstakers. Wat nu?

Dat zouden de werklieden schielijk te weten komen. De predikant verzocht hun in de school te komen om een gewichtige tijding te vernemen. Er werd een brief van den heer Bronsveld voorgelezen.

Arbeiders, zoo klonk het, in een vrijwillige werkstaking heeft de firma Degen en Bronsveld barsat; in een onvrijwillige wil zij dat niet. Van heden af verzekert zij aan allen een loon volgens den maatstaf der laatste afrekening tot den dag dat de nieuwe fabriek gereed is. Drie zinchen stelt de firma:

Ten eerste: Zoodra de nieuwe fabriek voltooid is, zal men op de vroeger aangeboden, maar verworpen voorwaarden der firma tot den arbeid terugkeeren.

Ten tweede: Wanneer het noodig mocht zijn, zal de firma ten allen tijde tot het doen van eenigen arbeid over de mannen kunnen beschikken tegen een vergoeding van 5 cent per uur boven het loon, dat om niet wordt geschonken.

Ten derde: Van morgen, tot aan de voltooiing van het fabriekgebouw met zijn schoollokaal zullen de kloteren van den, die zij hun gouden, zich alle dagen moeten bevinden in het hotel- en kasthuis van 10—12 en van 2—4 uur, om er reeds voorloopig onderwijs te ontvangen.

Dat was te veel; het volk was opgetogen; Wouter was beschaamd. Hij, de trotsche Glover, ging in plaats van zich te wreken zijn heer excuus vragen voor het onrecht hem aangedaan. De heer B. had ook aan Wouter gedacht; hem weer in dienst nemen mocht hij niet, maar hij had voor den besten van zijn arbeiders een plaats als onderbaas op een fabriek in Twenthe gezocht.

Ook daar wist hij zich beminid te maken, en aan de zijde van zijn Hanna werd hij een gelukkig echtgenoot. De heer B. behoefde geen borouw te hebben van helgeen hij gedaan had aan zijn werkvolk; zoo gehaat als de oude geweest was, zoo bemind werd de jonge patroon, en hij wist dat hij op zijn arbeiders rekenen kon.

Indien alle patroons zoo waren, zou er in de fabrieksdistricten wat minder ellende zijn, maar, schroef een werkman aan zijn vriend Glover: Niet iedereen wil den arbeider geven wat hem toekomt; dat hebben wij ook gezien; daarom, zeg ik, moest de Koning maar een gebod stellen, voor zooveel als de Hoogheid de onredelijke meesters of lazen in de gerechtigheid dwingen en vooral de arme kinderen beschermen kan.

Ziedaar in grove trekken de hoofdinhoud van den laatsten roman van den heer Cremer. Wij verwachten dat allen die den roman zelf reeds gelezen hebben, als hun meening zullen uitspreken dat ons resumé wel wij getrouw den loop van het verhaal teruggeeft, maar slechts zeer flauw de schoonheden van den roman doet uitkomen.

Zoo is het ook werkelijk, en dit was niet te vermijden, omdat de voortreffelijkheid ook van denzen roman van den heer Cremer minder is gelegen in het verrassende der intrigue en het boeiende van het verhaal dan wel in de keurige schildering van de détails en de meesterlijke teekening der verschillende karakters.

Op den roman als zoodanig zijn ongetwijfeld gegronde aanmerkingen te maken, en het is niet te ontkennen dat de auteur hier en daar, om zijn hoofdpersonen goed te doen uitkomen, ons toestanden beschrijft, die op den naam van natuurlijk geen aanspraak mogen maken.

Zoo is het bv. moeielijk denkbaar dat een 300-tal *Nederlandsche* fabriekarbeiders, die zelfs in gewone tijden gebrek lijden, midden in den winter onder een scherpe vorst een werkstaking vier à vijf weken zouden kunnen uithouden.

Minder juist is het, dunkt ons, gezien dat de heer Cremer hen strike laat maken in het bangste jaargetijde, op een oogenblik dat de patroon er in toestemt het loon althans iets te verhoogen.

Nog vreemder is het dat de patroon, na voor het uitbreken der strike berekend te hebben dat hij onmogelijk de etschen van zijn werkvolk kan inwilligen, na de doorbraak, waarbij zijn geheele fabriek verloren gaat, er geen bezwaar in ziet om voorloopig zijn werkvolk zonder eenige dienstpraesteering den kost te geven. Wij gelooven dat de auteur hier door zijn ijver om de edelmoedigheid van den heer Bronsveld goed te doen uitkomen, niet van overdrijving is vrij gebleven.

Het minst natuurlijk in den geheelen roman is echter naar onze meening de liefdesverklaring van Wouter Glover aan Hanna.

Wij kunnen het ons niet voorstellen dat een man als Glover vijf weken na den dood van zijn Klaartje, die hij hartstochtelijk betreurt en wier dood hij wil wreken, zijn liefde zou verklaren aan een meisje, dat hij zooal niet als gek, toch nog altijd als zonderling moet beschouwen, en dat met zijn Klaartje alleen wat haar goedig karakter betreft, eenige overeenkomst heeft.

Het is jammer dat de heer Cremer het stootende van die wending niet heeft ingezien of, zoo hij het al ingezien heeft, het natuurlijke van den toestand heeft opgeofferd aan de zucht om een goed einde te maken en de opofferende liefde van Hanna beloond te zien.

Het moge wreed zijn, maar in de werkelijkheid vinden karakters als dat van Hanna maar zeer zelden belooning voor hun opoffering en lijden. Indien Glover naar de fabriek van Salomonson was gegaan zonder van Hanna notitie te nemen, en Hanna daarna uit spijt over haar onbeantwoorde liefde de Christenen was gaan haten en haar troost was gaan zoeken bij Elie, die het zoo goed met haar meende, de lezer zou ongetwijfeld beter bevredigd zijn. Hanna was in haar geheele doen en laten de type van een jodin, van wie niemand het vreemd zou gevonden hebben dat zij tot het geloof harer moeder was teruggekeerd.

Maar men ontmoet in denzelfden roman zooveel schoons, zooveel natuurlijks, zooveel, wat de meesterhand verraadt, dat de kleine vlekjes, die misschien hier en daar te ontdekken zijn, geheel op den achtergrond treden.

(*Wordt vervolgd.*)

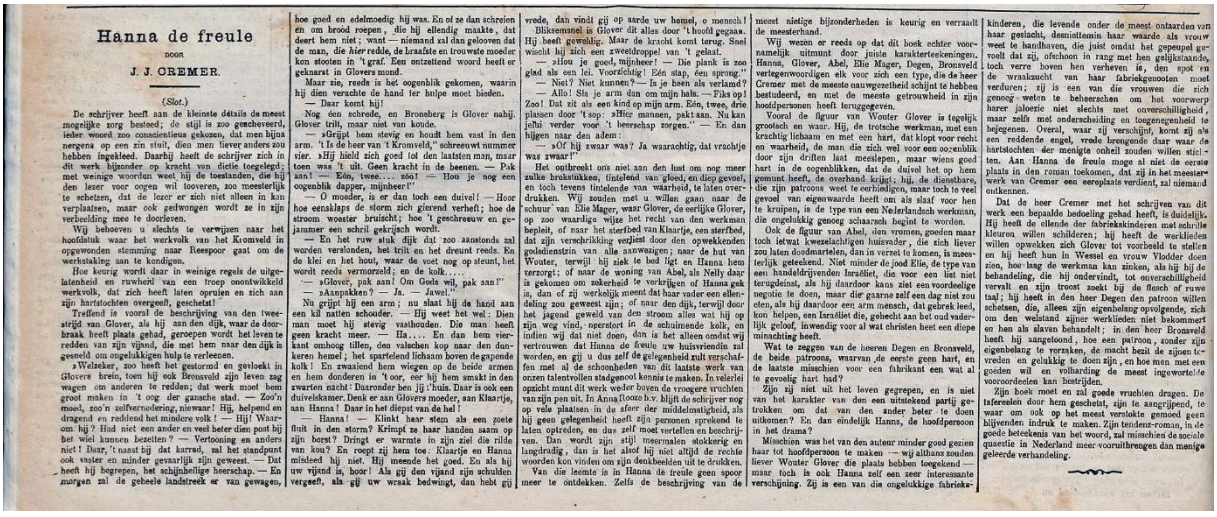

Hanna de freule

door

J. J. CREMER.

(Slot.)

De schrijver heeft aan de kleinste détails de meest mogelijke zorg besteed; de stijl is zoo gemeenzeerd, ieder woord zoo conscientieus gekozen, dat men bijna nergens op een zin stuit, dien men liever anders zou hebben ingekleed. Daarbij heeft de schrijver zich in dit werk bijzonder op kracht van dictie toegelegd; met weinige woorden weet hij de toestanden, die hij den lezer voor oogen wil tooveren, zoo meesterlijk te schetsen, dat de lezer er zich niet alleen in kan verplaatsen, maar ook gedwongen wordt ze in zijn verbeelding mee te doorleven.

Wij behoeven u slechts te verwijzen naar het hoofdstuk waar het werkvolk van het Kromveld in opgewonden stemming naar Reesjoor gaat om de werkstaking aan te kondigen.

Hoe keurig wordt daar in weinige regels de uitgelatenheid en ruwheid van een troep onontwikkeld werkvolk, dat zich heeft laten opruien en zich aan zijn hartstochten overgeeft, geschetst!

Treffend is vooral de beschrijving van den tweestrijd van Glover, als hij aan den dijk, waar de doorbraak heeft plats gehad, geroepen wordt het leven te redden van zijn vijand, die met hem naar den dijk is gesneld om ongelukkigen hulp te verleenen.

»Welzeker, zoo heeft het gestormd en geweekt in Glovers brein, toen hij ook Bronsveld zijn leven zag wagen om anderen te redden; dat werk moet hem groot maken in 't oog der gansche stad. — Zoo'n moed, zoo'n zelfvernedering, nieuwaar! Hij, helpend en dragend en redderd het mindere volk! — Hij! Waarom hij? Had niet een ander en veel beter dien post bij het wiel kunnen bezetten? — Vertooning en anders niet! Daar, 't nasst bij dat karrad, zal het standpunt ook vaster en minder gevaarlijk zijn geweest. — Dat heeft hij begrepen, het schijnheilige heerschap. — En morgen zal de geheele landstreek er van gewagen, hoe goed en edelmoedig hij was. En of ze dan schreien en om brood roepen, die hij ellendig maakte, dat deert hem niet; want — niemand zal dan geloven dat de man, die *hier* redde, de kraafste en trouwste moeder kon stoelen in 't graf. Een ontzettend woord heeft er geknarst in Glovers mond.

Maar zie, reeds is het oogenblik gekomen, waarin hij dien verachte de hand ter hulpe moet bieden.

— Daar komt hij!

Nog een schrede, en Broesberg is Glover nabij. Glover trilt, maar niet van koude.

— »Grijpt hem stevig en houdt hem vast in den arm. 't Is de heer van 't Kromveld," schreeuwt nummer vier. »Hij hield zich goed tot den laatsten man, maar toen was 't uit. Geen kracht in de beenen. — Pak aan! — Eén, twee.... zóó! — Hou je nog een oogenblik dapper, mijnheer!"

— *O moeder*, is er dan toch een duivel! — Hoor hoe eenslaps de storm zich gierend verheft; hoe de stroom woester bruischt; hoe 't geschreeuw en gejammer een schril gekrijsch wordt.

— En het ruw stuk dijk dat zoo aanstonds zal worden verslonden, het trilt en het dreunt reeds. En de klei en het hout, waar de voet nog op steunt, het wordt reeds vermorzeld; en de kolk....

— »Glover, pak aan! Om Gods wil, pak aan!"

— »Aanpakken? — Ja. — Jawel."

Nu grijpt hij een arm; nu slaat hij de hand aan een kil natten schouder. — Hij weet het wel: Dien man moet hij stevig vasthouden. Die man heeft geen kracht meer. — Ha.... En dan hem vierkant omhoog tillen, den valschen kop naar den donkeren hemel; het spartelend lichaam boven de gapende kolk! En zwaaiend hem wiegen op de beide armen en hem donderen in 't oor, eer hij hem smakt in den zwarten nacht: Daaronder hen jij 't huis. Daar is ook een duivelskamer. Denk er aan Glovers moeder, aan Klaartje, aan Hanna! Daar in het diepst van de hel!

— Hanna! — Klinkt haar steu als een zoete fluit in den storm? Krimpt ze haar handen saam op zijn borst? Dringt er warmte in zijn ziel die ridde van kou? En roept zij hem toe: Klaartje en Hanna misdeed hij niet. Hij meende het goed. En als hij uw vijand is, hoor! Als gij den vijand zijn schulden vergeeft, als gij uw wraak bedwingt, dan hebt gij vrede, dan vindt gij op aarde uw hemel, o mensch!

Blikseminel is Glover dit alles door 't hoofd gegaan. Hij heeft gewelig. Maar de kracht keert terug. Snel wischt hij zich een zweetdroppel van 't gelaat.

— »Hou je goed, mijnheer! — Die plank is zoo glad als een lei. Voorzichtig! Eén stap, één sprong."

— Niet? Niet kunnen? — Is je been als verlamd?

— Allo! Sla je arm dan om mijn hals. — Fiks op! Zoo! Dat zit als een kind op mijn arm. Eén, twee, drie plassen door 't sop: »Hier mannen, pakt aan. Nu kan jehi verder voor 't heerschap zorgen." — En dan hijgen naar den adem:

— »Of hij zwaar was? Ja waarachtig, dat vrachje was zwaar!"

Het ontbreekt ons niet aan den lust om nog meer zulke brokstukken, tintelend van gloed, en diep gevoel, en toch tevens tintelende van waarheid, te laten overdrukken. Wij zouden met u willen gaan naar de schuur van Elie Mager, waar Glover, de eerlijke Glover, op zoo waardige wijze het recht van den werkman bepleit, of naar het sterfbed van Klaartje, een sterfbed, dat zijn verschrikking verdiept door den opwekkenden godsdienstin van alle aanwezigen; naar de hut van Wouter, terwijl hij ziek te bed ligt en Hanna hem verzorgt: of naar de woning van Abel, als Nelly daar is gekomen om zekerheid te verkrijgen of Hanna gek is, dan of zij werkelijk meent dat haar vader een ellendeling zou geweest zijn; of naar den dijk, terwijl door het jagend geweld van den stroom alles wat hij op zijn weg vind, neerstort in de schuimende kolk, en indien wij dat niet doen, dan is het alleen omdat wij vertrouwen dat Hanna de freule uw huisvriendin zal worden, en gij u dus *zelf* de gelegenheid zult verschaffen met al de schoonheden van dit laatste werk van onzen talentvollen stadgenoot kennis te maken. In verleidelijk opzicht munt dit werk weder boven de vroegere vruchten van zijn pen uit. In Anna Elooze h.v. blijft de schrijver nog op vele plaatsen in de sfeer der middelmatigheid, als hij geen gelegenheid heeft zijn personen sprekend te laten optreden, en dus zelf moet vertellen en beschrijven. Dan wordt zijn stijl meermalen stokkerig en langdradig, dan is het alsof hij niet altijd de rechte woorden kon vinden om zijn denkbeelden uit te drukken.

Van die leemte is in Hanna de freule geen spoor meer te ontdekken. Zelfs de beschrijving van de meest nietige bijzonderheden is keurig en verraalt de meesterhand.

Wij weten er reeds op dat dit boek echter voornamelijk uitmunt door juiste karakterteekeningen. Hanna, Glover, Abel, Elie Mager, Degen, Bronsveld vertegenwoordigen elk voor zich een type, die de heer Cremer met de meeste nauwgezetheid schijnt te hebben bestudeerd, en met de meeste getrouwheid in zijn hoofdpersonen heeft teruggegeven.

Vooral de figuur van Wouter Glover is tegelijk grootsch en waar. Hij, de trotsche werkman, met een krachtig lichaam en met een hart, dat klopt voor recht en waarheid, de man die zich veel voor een oogenblik door zijn driften laat meeslepen, maar wiens goed hart in de oogenblikken, dat de duivel het op hem gemunt heeft, de overhand krijgt; hij, de diensthare, die zijn patroons weet te verbiedigen, maar toch te veel gevoel van eigenwaarde heeft om als slaaf voor hen te kruipen, is de type van een Nederlandsch werkman, die ongelukkig genoeg schaarsch begint te worden.

Ook de figuur van Abel, den vromen, goeden maar toch lotwat kwezelachtigen huisvader, die zich liever zou laten doodmarteken, dan in vernet te komen, is meesterlijk geteekend. Niet minder de zoo Elie, de type van een handeldrijvenden Israëliet, die voor een lier niet terugdeinst, als hij daardoor kans ziet een voordeelige negotie te doen, maar die gaarne zelf een dag niet zou eten, als hij daardoor een arm menseh, dat gebrek leed, kon helpen, een Israëliet die, gehecht aan het oud vaderlijk geloof, inwendig voor al wat christen heet een diepe minachting heeft.

Wat te zeggen van de heeren Degen en Bronsveld, de beide patroons, waarvan de eerste geen hart, en de laatste misschien voor een fabrikant een wat al te gevoelig hart had?

Zijn zij niet uit het leven gegrepen, en is niet van het karakter van den een uitstekend partij getrokken om dat van den ander beter te doen uitkomen? En dan eindelijk Hanna, de hoofdpersoon in het drama?

Misschien was het van den auteur minder goed gezien haar tot hoofdpersoon te maken — wij althans zouden liever Wouter Glover die plaats hebben toegekend — maar toch is ook Hanna zelf een zeer interessante verschijning. Zij is een van die ongelukkige fabriekskinderen, die levende onder de meest ontaarden van haar geslacht, desniettemin haar waarde als vrouw weet te handhaven, die juist omdat het gepeupel geveld wat zij, ofschoon in rang met hen gelijkstaande, toch verre boven hen verheven is, den spot en de wraakzucht van haar fabriekgenooten moet verduren; zij is een van die vrouwen die zich genoeg weten te beheerschen om het voorwerp harer jaloezie niet slechts met onverschilligheid, maar zelfs met onderscheiding en toegenegenheid te bejegenen. Overal, waar zij verschijnt, komt zij als een reddende engel, vrede brengende daar waar de hartstochten der menigte onheil zouden willen stichten. Aan Hanna de freule moge al niet de eerste plaats in den roman toekomen, dat zij in het meesterwerk van Cremer een eeroplaats verdient, zal niemand ontkennen.

Dat de heer Cremer met het schrijven van dit werk een bepaalde bedoeling gehad heeft, is duidelijk. Hij heeft de ellende der fabriekskinderen met schrille kleuren willen schilderen; hij heeft de werklieden willen opwekken zich Glover tot voorbeeld te stellen en hij heeft hun in Wessel en vrouw Vlodder doen zien, hoe lang de werkmen kan zinken, als hij bij de behandeling, die hij ondervindt, tot onverschilligheid vervalt en zijn troost zoekt bij de flesch of ruwe taal; hij heeft in den heer Degen den patroon willen schetsen, die, alleen zijn eigenbelang opvolgende, zich om den welstand zijner werklieden niet bekommert en hen als slaven behandelt; in den heer Bronsveld heeft hij aangetoond, hoe een patroon, zonder zijn eigenbelang te verzaken, de macht bezit de zijnen te vreden en gelukkig te doen zijn, en hoe men met een goeden wil en volharding de meest ingewortelde voorvoordeelen kan bestrijden.

Zijn hoek moet en zal goede vruchten dragen. De tafereelen door hem geschetst, zijn te aangrijpend, te waar om ook op het meest versleten gemoed geen blijvenden indruk te maken. Zijn tendens-roman, in de goede beteekenis van het woord, zal misschien de sociale questie in Nederland meer vooruitbrengen dan menige geleerde verhandeling.

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 1 november 2026.

www.jacobcremer.nl